

Jedność w wielości: podstawy interpretacji śpiewu gregoriańskiego

IX Międzynarodowy Kongres Śpiewu Gregoriańskiego AISCGre

(Poznań, 30 maja – 4 czerwca 2011 r.)

W Poznaniu od 2007 r., dzięki inicjatywie piszącego te słowa, rozpoczął działalność Ośrodek Śpiewu Gregoriańskiego im. Ks. Zdzisława Bernata, promujący śpiew gregoriański na płaszczyźnie naukowej wydawaniem rocznika „Studia Gregoriańskie”, dydaktycznej — organizowaniem „Ogólnopolskich Kursów Śpiewu Gregoriańskiego”, liturgicznej poprzez cotygodniowe sprawowanie liturgii Mszy św. ze śpiewem gregoriańskim oraz koncertowej dzięki działalności scholi gregoriańskiej *Canticum cordium*. Aktywność Ośrodka została zauważona przez Zarząd Główny Międzynarodowego Stowarzyszenia Studiów Śpiewu Gregoriańskiego (*Associazione Internazionale Studi di Canto Gregoriano* — AISCGre), który w 2009 r. przyjął Ośrodek do swoich szeregów, tworząc nową sekcję — polską.

Ten bieg wydarzeń zachęcił Zarząd Główny AISCGre do złożenia „początkującym” propozycji zorganizowania światowego kongresu. Intencją władz było bowiem

przeprowadzenie takiego spotkania po raz pierwszy w Europie Środkowowschodniej (wcześniej: Cremona 1977 i 1979, Luksemburg 1984, Verona 1991 oraz 1999, Wiedeń 1995, Hildesheim 2003, Florencja 2007) oraz ukazanie Stowarzyszeniu AISCGre działalności młodej sekcji polskiej.

Zarząd sekcji polskiej przyjął wyzwanie zorganizowania i przeprowadzenia IX Międzynarodowego Kongresu Śpiewu Gregoriańskiego AISCGre. We wrześniu 2010 r. prof. Johannes Berchmans Göschl — prezes AISCGre wystosował do jego członków oraz wszystkich zainteresowanych śpiewem gregoriańskim zaproszenie na Kongres, ustalając miejsce i datę: Poznań, 30 maja – 4 czerwca 2011 r., został także podany temat spotkania: *Jedność w wielości: podstawy interpretacji śpiewu gregoriańskiego*. Do zaproszenia zostały dołączone szczegółowe informacje dotyczące przebiegu oraz warunków uczestnictwa.

Patronat honorowy nad Kongresem objęli: Arcybiskup Metropolita Poznański Stanisław Gądecki, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego Bogdan Zdrojewski, Marszałek Województwa Wielkopolskiego Marek Woźniak, Prezydent Miasta Poznania Ryszard Grobelny. Na miejsca kongresowe zostało wyznaczonych aż 7 różnych lokalizacji. W zależności od rodzaju spotkania: dla wykładów oraz prób śpiewu — Pawilon 14 B Centrum Kongresowego Poznań, leżący na terenie Międzynarodowych Targów Poznańskich, natomiast na liturgie i koncerty — kościoły miasta Poznania.

Kongres rozpoczął się w poniedziałek 30 maja o godz. 19.00 Mszą św. inauguracyjną w Farze poznańskiej, której przewodniczył ks. abp Stanisław Gądecki, natomiast liturgii towarzyszyła schola gregoriańska gospodarzy *Canticum cordium* pod dykcją niżej podpisanego. Wielokrotnie w trzyjęzycznej homilii Metropolita Poznański podkreślał znaczenie śpiewu gregoriańskiego „zwłaszcza w obecnej sytuacji kryzysu sztuki sakralnej oraz kryzysu sztuki w ogóle” Wyraził przy tym radość, że istnieją na świecie ośrodki liturgiczne oraz akademickie, które powracają do chorału. Nie bez znaczenia jest fakt, zwrócił uwagę, że taki ośrodek wyrasta w Poznaniu.

Po Mszy św. inauguracyjnej głos zabrał J.B. Göschl. Dziękując za słowa Metropolity, podziękował władzom samorządowym za pomoc w organizacji Kongresu. Prof. Göschl nie ukrywał radości dedykowania obrad Kongresu bł. Janowi Pawłowi II oraz wręczył abpowi Gądeckiemu egzemplarz *Graduale Novum*. Po uroczystym otwarciu Kongresu nastąpiło przyjęcie, które było okazją do wzajemnego powitania i poznania przybyłych gości.

Nie bez przyczyny Kongres otwiera liturgia, która jest właściwym środowiskiem śpiewu gregoriańskiego. Każdego dnia kongresowego były odprawiane Msze św., podobnie jak w inauguracyjnej: po łacinie w rycie posoborowym. Celebransi (niżej podpisany, ks. Jan Velbacky, o. Stephan Concordia OSB) wykonywali swoje partie śpiewem; liturgiom towarzyszyły zaproszone zespoły: *Choralschola des Instituts für Kirchenmusik und Orgel der Kunstuniversität Graz* pod dyrekcją Franza

Karla Prassla, *Mulierum Schola Gregoriana CLAMAVERT IUSTI*, którą dyrygował Michał Sławecki oraz podczas Mszy św. kończącej Kongres śpiewali wszyscy uczestnicy pod dyrekcją ks. Alphonsa Kurrisa. Godnym zwrócenia uwagi była obecność ks. bp Stefana Cichego — przewodniczącego Komisji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski, który podczas Mszy św. sprawowanej 1 czerwca w kościele pw. św. Antoniego Padewskiego w Poznaniu zwrócił się do uczestników Kongresu wyrażając żal z braku śpiewu gregoriańskiego w liturgii.

W trakcie Kongresu były także odprawione nieszpory ze święta Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny, którym przewodniczył ks. Rastislav Adamko, natomiast śpiew ludu animowała wyżej wspomniana schola z Grazu pod kierownictwem F.K. Prassla.

Drugi rodzaj spotkań kongresowych stanowiły godzinne wykłady zaproszonych gości. Pierwszym był wykład inauguracyjny prof. J.B. Göschla, nakreślający tematykę oraz zakres prac Kongresu: *Jedność w wielości: podstawy interpretacji śpiewu gregoriańskiego*. Tego samego dnia (31.05) referaty wygłosili: prof. Nino Albarosa — *Menzuralizm wobec rytmu gregoriańskiego*, podając argumentacje semiologiczne, ukazał niebezpieczeństwa niestyłowego wykonawstwa niektórych formuł gregoriańskich, oraz prof. Daniel Saulnier — *Fundamenty paleograficzne redakcji melodii w Antyfonarzu Rzymskim*. W środę, 1 czerwca, prof. Heinrich Rumphorst w 30-minutowej prezentacji przedstawił główne założenia prac nad wydaniem *Graduale Novum*, po czym wygłosił wykład *Relacja pomiędzy notacjami sanktgalleńską a metzeńską* udowadniając tożsamość tekstu literackiego oraz przebiegu melodyczno-rytmicznego pomiędzy dwoma wielkimi rodzinami adiastrmatycznymi. Popołudniowy wykład natomiast, „*Musica enchiridis*” a praktyka wykonawcza śpiewu gregoriańskiego ks. prof. Roberta Bernagiewicza, wyłonił melodyczne struktury kwintowe tradycji galijskiej w repertuarze gregoriańskim. Następnego dnia prof. F.K. Prassl w wystąpieniu *Rękopisy sanktgalleńskie jako manifestacja praktyki wykonawczej* przekonywał o spójności retoryczno-muzycznej adiastrmatycznej notacji tradycji sanktgalleńskiej. W piątek, 3 czerwca, ks. prof. Albero Turco w wykładzie *Neuma i modus* przedstawił kryteria doboru neumy w relacji do struktury modalnej utworu. Natomiast w popołudniowym bloku *Wolne wykłady* zaprezentowali swoje 15-minutowe referaty uprzednio zakwalifikowani kandydaci: dr Dirk van Betteray — *Kult św. Benedykta w klasztorze w St. Gallen*, mgr Agnieszka Mycka — *Różne podejścia interpretacyjne jako narzędzia zbudowania spójnej interpretacji dla amatorskiej scholi gregoriańskiej na przykładzie antyfony „Domine, ne longe facias”*, autor niniejszego sprawozdania — *Gradacja rytmiczna w śpiewie gregoriańskim* oraz M^o Federico Bardazzi *Propozycja rekonstrukcji XIII-wiecznej mszy florenckiej ku czci św. Zanobiusza*.

Żywym zainteresowaniem wśród uczestników Kongresu cieszyły się spotkania „bardziej praktyczne” — codzienne 75-minutowe próby śpiewu; uczestnicy byli podzieleni na cztery grupy, do których przychodzili zmieniający się dyrygenci:

Giovanni Conti, A. Kurris, H. Rumphorst, Alexander M. Schweitzer. Celem tych zajęć było przygotowanie repertuaru na liturgie.

Ciekawymi były trzy 90-minutowe „przesłuchania nagrań”, polegające na publicznym odtworzeniu anonimowych nagrań wykonań utworów, które potem były omawiane w dyskusji panelowej przez: F.K. Prassla, G. Contiego, Juana Carlosa Asensio, br. Gregora Baumhoffa OSB, s. Marię Dolores Aguirre i F. Bardaziego. Do tych zajęć materiał muzyczny nadeszło 14 różnych europejskich zespołów. Podczas spotkań zostało przesłuchanych 6 różnych stylistycznie utworów w interpretacji różnych zespołów gregoriańskich. Po przedstawieniu opinii wyznaczonych uczestników stołu dyskusyjnego, głos zabierali także słuchacze z sali. Spotkanie to nie miało charakteru konkursowego wyłonienia najlepszego wykonania — chodziło o pokazanie różnych interpretacji jednego utworu zachowujących ten sam styl wykonawczy.

Kolejnym spotkaniem „praktycznym” były trzy 90-minutowe publiczne próby *Exercitium publicum*. Do każdej z prób została zaproszona schola oraz dwóch dyrygentów: *Scholą Cantorum Cassoviensis* dyrygowali Bruna Caruso i Christoph Hönerlage, scholą gregoriańską *Canticum cordium* — Vilma Adrija Cepaite i ks. Jan Velbacky, natomiast próbę ze *Scholą Gregoriana Vilnensis* przeprowadzili A.M. Schweitzer oraz Eugene Liven d’ Abelardo. Każdy z trzech różnych zespołów (męski, żeński oraz mieszany) śpiewał wcześniej przygotowany utwór po 20 min. z jednym dyrygentem, potem następowała dyskusja nad metodą pracy z zespołami śpiewu gregoriańskiego.

Ostatnim rodzajem spotkań kongresowych były koncerty, na które zostały specjalnie zaproszone trzy zespoły, które *notabene* zostały założone i prowadzone przez trzech wielkich uczniów o. Eugene’a Cardine’a: A. Kurrisa, N. Albarosę i J.B. Göschla. We wtorkowy wieczór w kościele pw. Wszystkich Świętych holenderska męska *Schola Maastricht* pod dyrekcją Hansa Heykersa zaprezentowała program *Dedicatio Ecclesiae — Cantus universae*. 2 czerwca w kościele pw. Matki Boskiej Bolesnej odbył się koncert włoskiego zespołu żeńskiego *Mediae Aetatis Sodalitium*, który poprowadził N. Albarosa. Podczas koncertu schola przedstawiła repertuar zatytułowany *Dum clamarem*, po nim natomiast odbyła się wzruszająca ceremonia nadania prof. Albarosie tytułu Honorowego Prezesa włoskiej sekcji AISCGre. Ostatni koncert miał miejsce w piątek 3 czerwca w kościele pw. św. Marcina. Wystąpiła męska *Schola Gregoriana Monacensis* poprowadzona przez J.B. Göschla, prezentując program *Mysterium salutis. Mortem Christi recolimus eiusque resurrectionem profiteamur*.

W czwartkowe popołudnie dla wielu obcokrajowców atrakcją była wycieczka turystyczna po Poznaniu, ukazująca początki państwowości oraz chrześcijaństwa w naszym kraju. Podczas Kongresu dla członków Międzynarodowego Stowarzyszenia Studiów Śpiewu Gregoriańskiego odbyły się dwa zebrania: sekcji narodowych

(niemieckojęzycznej, włoskiej oraz polskiej) oraz Walne Zebranie Stowarzyszenia, które dało okazję wysłuchania działalności wszystkich sekcji za ostatnie 4 lata.

Każdy dzień obrad miał swojego moderatora, który czuwał nad poprawną realizacją programu dnia oraz prowadził dyskusje z udziałem uczestników siedzących na sali. Wykłady były wygłaszane w jednym z czterech języków (polskim, włoskim, niemieckim lub angielskim) oraz do każdego były dostępne wydrukowane kopie tłumaczeń w językach kongresowych. Natomiast pozostałe spotkania kongresowe były tłumaczone na żywo w trzech językach: polskim, niemieckim oraz włoskim. Zasadą jest, że każda z sekcji narodowych AISCGre w ramach swojego czasopisma w formie artykułów publikuje wykłady wygłoszone na kongresie. W polskim roczniku „*Studia Gregoriańskie IV – 2011*”, ukazały się już wykłady trzech autorów: A. Turco, N. Albarosy oraz J.B. Göschla.

Na wszystkie liturgie oraz koncerty wstęp był wolny, dlatego poznaniacy wypełniali świątynie. Natomiast uczestnictwo w pozostałych spotkaniach kongresowych na terenie Centrum Kongresowym Poznań umożliwiały identyfikatory, na których z kolei nalepiony tygodniowy bilet komunikacji miejskiej ułatwiał przemieszczanie się. W pakiecie uczestnik otrzymał także *LIBELLUS CONGRESSUS qui de cantu gregoriano posnaniae anno MMXI peragitur*, który na 170 stronach zawierał wszystkie konieczne materiały do właściwego uczestnictwa w Kongresie. Szczegółowy program przebiegu spotkania oraz wszelkie informacje znajdują się na stronie www.aiscgre.pl.

W kongresie wzięło udział ok. 300 uczestników głównie z Europy (Niemcy, Włochy, Holandia, Francja, Hiszpania, Norwegia, Litwa, Łotwa, Słowacja, Ukraina, Węgry, Austria i Polska), ale także ze Stanów Zjednoczonych oraz Japonii. Zostało zaproszonych 8 europejskich zespołów śpiewu gregoriańskiego oraz 25 osób prowadzących spotkania dyrygentów i wykładowców. Organizacją Kongresu zajęł się zarząd sekcji polskiej AISCGre, z prezesem na czele. Kongres objęły patronatem lokalne media. Pomimo licznych próśb zabrakło zainteresowania wśród krajowych stacji radiowych czy telewizyjnych, które, wydawałoby się, winny śledzić tak ważne wydarzenie kulturalne dla naszego kraju.

Obrady Kongresu dotyczyły problematyki podstawowych zasad interpretacji śpiewu gregoriańskiego. Wyrażało się to w wykładach, podejmując kwestie teoretyczne rozumienia chorału, jak i na płaszczyźnie praktycznej, np. próby śpiewu, które jasno precyzowały styl wykonawczy śpiewu gregoriańskiego. Z kolei „wielość” ukazały np. „przesłuchania nagrań” oraz owoce pracy nad realizacją postulatu *Konstytucji o liturgii świętej* Soboru Watykańskiego II dotyczącego przygotowania bardziej krytycznego wydania ksiąg śpiewu gregoriańskiego (KL 117). Podczas Kongresu miała miejsce, wspomniana wyżej, prezentacja wydanego na początku bieżącego roku pierwszego tomu *Graduale Novum*, które jest owocem 35 lat pracy grupy restytucyjnej AISCGre. Została także udostępniona praca prof. Alberta Turca

Liber gradualis. Są to dwie propozycje odnowionych melodii gregoriańskich, *notabene* bardzo spójne, świadczące o „jedności w wielości” Wszyscy wyrażali nadzieję, że staną się przyczyną do ogłoszenia drugiego oficjalnego wydania *Graduale Romanum*.

In paucis: IX Międzynarodowy Kongres Śpiewu Gregoriańskiego AISCGre był ważnym wydarzeniem w życiu stowarzyszenia oraz polskiej aktywności gregoriańskiej. Wszystko po to, aby uzmysłwić sobie, jak cennym narzędziem posługuje się Kościół w muzycznej medytacji obecności Boga oraz jak ta niezwykła forma sztuki może otwierać ludzi na głębszą rzeczywistość, wzbogacając ich codzienność.

Ks. Mariusz Białkowski